

Aan : Algemeen Bestuur
Datum : 4 april 2024
Steller : Brandweezorg
Betreft : Achtergrondinformatie over PTSS (posttraumatisch stressstoornis)
Bijlagen : -

Aanleiding

De uitzending van de documentaire opgebrand (<https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/opgebrand>) op 11 februari jl. door Zembla heeft een duidelijk en aangrijpend beeld geschetst van wat de gevolgen van de uitoefening van het vak kunnen zijn. Dat trekken we ons zeer aan. Ieder geval van PTSS is er één te veel.

Deze documentaire heeft er voor gezorgd dat het onderwerp psychosociale ondersteuning van het (brandweer)personeel van de veiligheidsregio's, en daarbij specifiek PTSS (Posttraumatische stressstoornis) in de afgelopen periode veel aandacht heeft gehad. Deze aandacht is er uiteraard ook bij de veiligheidsregio's, het Veiligheidsberaad en bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Brandweermensen – beroepskrachten en vrijwilligers – zetten zich vierentwintig uur per dag, zeven dagen in de week met hart en ziel in voor de samenleving. We zien dat zij met ingrijpende gebeurtenissen te maken krijgen bij de uitoefening van hun vak. Veiligheidsregio's zijn zich zeer bewust van de risico's die het (brandweer)personeel loopt bij het uitvoeren van hun werkzaamheden. Het is gezien de risico- en impactvolle aard van het werk van groot belang voor veiligheidsregio's om een goede werkgever te zijn.

Middels deze memo delen wij met u de wijze waarop de zorg voor het mentale welzijn van het personeel van veiligheidsregio's in het algemeen wordt vormgegeven en welke acties er worden ondernomen om dit verder te verbeteren. Daarnaast gaan we specifiek in op de situatie in Brabant-Noord.

Zorg en acties Veiligheidsregio's algemeen

Preventie

Al bij de werving en selectie van nieuw personeel is er aandacht voor de mentale gesteldheid. Bij kandidaten wordt een verplichte vragenlijst afgenomen, waarin ook vragen zijn opgenomen over de mentale belastbaarheid. Vervolgens is in de opleidingen en trainingen van brandweerpersoneel een component mentale weerbaarheid opgenomen. Daarnaast worden er regelmatig partner- of verwantenavonden georganiseerd, waarbij ook de naasten van de brandweercollega's worden voorgelicht over de omgang met ingrijpende gebeurtenissen en het herkennen van stresssignalen.

Opvang en nazorg

Wanneer brandweermensen te maken krijgen met schokkende gebeurtenissen, is er vanuit de veiligheidsregio's opvang en nazorg geregeld. Dit is een verplichting voor de werkgevers conform de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet) én onderdeel van 'goed werkgeverschap'.

Voor de inrichting van het opvang- en nazorgproces hanteren de veiligheidsregio's de 'Richtlijn Psychosociale Ondersteuning Geüniformeerden'. Deze richtlijn is opgesteld in samenwerking met de verschillende hulpdiensten en wordt momenteel herzien tot de 'Richtlijn Hoog Risico Beroepen'. De herziening draagt eraan bij dat in de organisatie van opvang en nazorg van de verschillende hulpdiensten nog meer eenheid komt. De Richtlijn is voor de veiligheidsregio's vertaald naar de Handreiking Opvang en Nazorg en de toolbox Psychosociale Ondersteuning. Deze toolbox geeft

richtlijnen en handvatten voor het goed opvangen en voorkomen van klachten en uitval. Daarbij is er tevens aandacht voor klachten die zich later openbaren, of klachten die ontstaan als gevolg van een stapeling van stress en/ of langdurige belasting. De toolbox is bedoeld voor alle medewerkers van de veiligheidsregio's, ongeacht of ze repressieve taken hebben of niet.

Voor het bieden van hulp bij natuurlijk herstel na een schokkende gebeurtenis, kan georganiseerde collegiale ondersteuning nodig of gewenst zijn. Dit aanbod wordt gedaan door getrainde collega's van het Team Collegiale Opvang (TCO). De medewerker zelf, een leidinggevende of de meldkamer kan hierom verzoeken. Collegiale opvang vindt in een vertrouwelijke sfeer plaats, zonder oordeel of commentaar. De collegiale ondersteuning heeft een steunende, signalerende en adviserende functie. Bovendien volgt het TCO de medewerkers na ingrijpende gebeurtenissen actief. Als de gesprekken niet tot het gewenste effect leiden, wordt een advies voor verwijzing naar professionele hulpverlening gegeven. Een gezonde werkcultuur en collegiale ondersteuning dragen aantoonbaar bij aan het voorkomen van mentale klachten.

Steun en begeleiding bij uitval

Soms is een schokkende gebeurtenis zo ingrijpend, dat er ondanks de ondernomen acties verwerkingsproblemen ontstaan die het dagelijks functioneren en het welbevinden (ernstig) verstoren. De benodigde professionele psychische hulpverlening kan op verschillende manieren georganiseerd worden en is veelal afhankelijk van de hulpvraag van de individuele collega.

Mocht het desondanks voorkomen dat een medewerker geheel of gedeeltelijk uitvalt door PTSS, dan willen de veiligheidsregio's er zoveel mogelijk aan doen om op de juiste wijze steun te bieden en zorg te dragen voor een correcte 'juridische afhandeling'. In individuele gevallen kan een veiligheidsregio PTSS bij beroepskrachten al aanmerken als beroepsziekte. Dat gebeurt in de praktijk ook.

Juridische afhandeling

Mocht een medewerker (tijdelijk) arbeidsongeschikt raken dan kunnen er waar nodig maatwerkafspraken gemaakt worden. Het feit dat PTSS niet als landelijke beroepsziekte is erkend bij de brandweer, betekent namelijk niet dat individuele veiligheidsregio's in individuele gevallen deze ziekte niet als beroepsziekte kunnen aanmerken. Als sprake is van een beroepsziekte, waarbij arbeidsongeschiktheid wordt gekwalificeerd als in en door de dienst, dan volgen de aanspraken uit de rechtspositie, zoals volledige doorbetaling van het salaris, aanvulling op de WGA/IVA-uitkering en de vergoeding van geneeskundige kosten voor behandeling en verzorging.

Doorontwikkeling naar een landelijke regeling PTSS

Om de hierboven beschreven juridische afhandeling meer te stroomlijnen, te uniformeren en te professionaliseren, werkt de RCDV (Raad Commandanten en Directeuren Veiligheidsregio) sinds enkele maanden aan een landelijke modelregeling. Op deze manier zijn de stappen die gezet worden voor ondersteuning van en hulpverlening aan personeel met PTSS landelijk gelijk. Wat nog nader bekeken moet worden, is hoe moet worden omgegaan met het overgrote deel van het brandweerpersoneel dat vrijwilliger is. Deze vrijwillige brandweermensen hebben namelijk vaak een andere hoofdwerkgever dan beroepskrachten in dienst bij de veiligheidsregio. Het uitgangspunt van de RCDV is dat een dergelijke regeling moet gelden voor zowel beroepskrachten als vrijwilligers.

De regeling wordt de komende maanden verder uitgewerkt. Hierbij wordt samengewerkt met andere hulpdiensten, zoals de Nationale Politie. Uiteraard is hier ook oog voor de onderlinge verschillen tussen de organisaties, zoals het feit dat de Nationale Politie een landelijke organisatie is, terwijl de veiligheidsregio's 25 afzonderlijke werkgevers zijn en het feit dat de veiligheidsregio's uniek zijn vanwege het grote aantal vrijwilligers. Het Veiligheidsberaad ondersteunt de RCDV in het voornemen om te komen tot een landelijke regeling. Het is een gegeven dat de ontwikkelingen op het gebied van het verbeteren van de psychosociale zorg aan (brandweer)personeel structurele kosten met zich meebrengt voor de veiligheidsregio's. Het Veiligheidsberaad gaat op termijn over het realiseren van deze middelen in gesprek met de minister van Justitie en Veiligheid.

Situatie in Brabant-Noord

In Brabant-Noord vinden we aandacht voor de mentale gesteldheid en mentale weerbaarheid van medewerkers van groot belang. Dat geldt ook voor de psychosociale ondersteuning van medewerkers die kampen met hun mentale gesteldheid. Één van de vier uitgangspunten in ons beleidsplan is 'Mens en Werk in balans'. Dit betreft zowel de fysieke als mentale gezondheid van onze medewerkers. Onze aandacht gaat vooral uit naar goede opvang en ondersteuning voordat een posttraumatisch stressstoornis (PTSS) zich voordoet. Brabant-Noord is voorstander van een gezamenlijk goede landelijke richtlijn en toolbox voor de psychosociale ondersteuning van onze medewerkers.

Binnen Brabant-Noord hebben we onderzoek gedaan, waaronder navraag bij onze bedrijfsartsen. We hebben over de afgelopen jaren geen gevallen van PTSS gevonden. Het is echter niet uitgesloten dat mensen wel klachten in dit spectrum hebben of zich alsnog melden.

Veranderend takenpakket

Naast hulpverlening in soms aangrijpende situaties zien we ook verschuivingen in het werk. Ook in onze regio wordt sinds 2022 vaker dan voorheen uitgerukt naar reanimatiemeldingen. Door een wat terughoudende koers te varen proberen we hierbij de belasting voor onze mensen in de "groene zone" te houden. Doordat we met vrijwilligers werken geldt dat zij hierbij zelf de keuze hebben om wel of niet mee te gaan. Hoewel de meesten dit niet zo ervaren, zij komen altijd wanneer de pieper gaat. Voor onze beroepscollega's geldt dat zij altijd "moeten" uitspreken. Door ons terughoudende beleid dat we ook voor onze beroepspost hanteren en door dit beleid te monitoren en actief te evalueren, zoeken we samen hoe we het best preventief om kunnen gaan met nieuwe potentieel ingrijpende taken.

Wat doet Brabant-Noord?

Als organisatie hebben wij een eigenstandige verantwoordelijkheid richting al onze medewerkers. Zo is er bij de aanstellingskeuring en vervolgkeuringen aandacht voor geestelijke gezondheid. Bij medewerkers in de 24-uursdienst vindt er een assessment plaats waarin aandacht is voor het omgaan met stress. Ook is er in de opleiding Manschap aandacht voor omgaan met ingrijpende gebeurtenissen en het vroeg herkennen van mogelijke signalen van stress.

Het is evident dat onze medewerkers tijdens de hulpverlening geconfronteerd worden met ingrijpende gebeurtenissen. Dat verdient persoonlijke aandacht. Die persoonlijke aandacht kent bij ons een lange traditie van meer dan 10 jaar en daar wordt regelmatig gebruik van gemaakt. We hebben een mix van eerste ondersteuning door ons eigen team en specialistische ondersteuning door externen. De eerste ondersteuning van het TCO (Team Collegiale Ondersteuning) verloopt via individuele gesprekken of via groepsgesprekken na ingrijpende gebeurtenissen. De ondersteuning wordt soms ook opgestart door de bedrijfs- of keuringsarts. Voor de specialistische ondersteuning hebben we een afspraak met ARQ Nationaal Psychotrauma Centrum (Kenniscentrum Impact van Rampen en Crises).

Binnen onze organisatie is het de gewoonte om na afloop van een (belastende) brandweerinzet de inzet gezamenlijk in een informele setting na te bespreken, waarbij zowel aandacht is voor de technische als de emotionele aspecten. Ook worden onze Officieren van Dienst bij brandweerinzetten met slachtoffers gealarmeerd om op te treden als vangnet voor de bevelvoerder en om zorg te dragen voor, of opstarten van personele (na-)zorg.

Wij passen maatwerk toe en kijken wat er voor de betreffende medewerker het meest passend is, bijvoorbeeld door snelle hulp of door bij te dragen in de medische kosten.

Om tot hulpvaardige oplossingen te komen helpt het om te focussen op goed werkgeverschap: wat is er nodig om medewerkers zo goed mogelijk te begeleiden als zij mentale klachten hebben die verband houden met het werk? En wat kan en moeten betrokkenen en werkgever doen om klachten zoveel mogelijk te voorkomen? Dit is een belangrijke aanvulling op de meer dagelijkse 'eigen' nazorg door de ingezette eenheden en functionarissen.

Tot slot

In de uitzending van Zembla wordt melding gemaakt van een machocultuur waarin er geen ruimte is voor het uiten van gevoelens die naar boven komen naar aanleiding van ingrijpende gebeurtenissen. Dat is iets wat we binnen Brabant-Noord niet herkennen. Door bijvoorbeeld gedurende de eerste brandweeropleidingen aandacht te hebben voor ingrijpende gebeurtenissen en de mogelijkheden tot hulp, ervaren we dat het normaal is dat gebeurtenissen emotioneel aangrijpend kunnen zijn. We ervaren dan ook geen drempel bij het inzetten van nazorg. We ontvangen vanuit de brandweerposten het signaal dat het geschetste beeld bij Zembla iets van “vroeger” is.